

megfigyelő film, Sajókaza (Északkelet-Magyarország), mélyszegénység

Barlang

műfaj: dokumentumfilm

hossz: 82'

év: 2009

Rendező: Szederkényi Júlia

Zeneszerző: Melis László

Operatőr: Imreh István, Szederkényi Júlia

Producer: Kántor László

Vágó: Tombor Andrea

Producer: Kántor László

Gyártó: Új Budapest Filmstúdió

„Éjszakákat hánykolódtam, rettegve, hogy gyönyörű fényeink legyenek, gyönyörű fényeink legyenek [...] Az élet itt is élet, és az értéke és a gyönyörűsége itt is megvan, ebben az a katartikus élménye is benne van az embernek, hogy ha időt tölt, és ül, akár ebben a rettenetben a nap fénypásmái ugyanolyan csodálatosan esnek be, azokban a por ugyanolyan gyönyörűen száll, a liszt, amikor a vakarót készíti az asszony, ugyanolyan gyönyörűen száll, és az összes lények, akik vannak körülöttünk, kutyák, macskák, legyek, poloskák, mindenfélék, isten teremtményei, ugyanúgy rohangásznak, ugyanolyan rangúan és rendűen ott is, mint bárhol másutt, ahol ez természetes. Azt lehet esztétizálásnak venni, hogy az én meghatározó szempontjaim egyike volt azt illetően, hogy hol forgassunk, hogy – milyenek ott a fényviszonyok.” (Szederkényi Júlia)

„Miközben a néző akaratlanul is vizsgálni kezdi a látottak kiváltotta reakcióit, elgondolkozik azon, hogy amit lát, az vajon újra csak árnykép-e, egy alkotó által konstruált, a filmszereplők által megélthet közeli életvilág, hirtelen kijózanodik. Egy jelenetben a kisgyerekek tüzzel játszanak, s a legkisebb haja véletlen lángra kap. Gyorsan el is oltják, de a nézőben (a valószínűleg az addig egyre csak halmozódó) tehetetlenség érzése hirtelen elszabadul. A passzív nézői pozíciónak a felismerés katartikus esztétikai élményével való párosítása ritka pillanata a magyar filmművészetnek. Innentől nincs visszaút: még azoknak a nézőknek is fel kell, hogy nyíljon a szeme, akik nem kísérleti filmekkel végeztek »figyelmi gyakorlatokat«. Szederkényi mindenfajta beszédmódon kívül kerül, nem ámit a megismerhetőség, az elsajátíthatóság, a közvetítés különféle ígéreteivel. Arra használja a filmet, amire való: lefordítja számunkra a szegénység testbe, lélekbe maródó élményét. Ha hagyjuk, sikeresen, ha nem, sikertelenül.” (Pócsik Andrea)

A *Barlang*, ahogy a kezdő felirat mondja, „Északkelet-Magyarország[on], Európa közepén, 2010”-ben készült. Közelebről a sajókazai Sólyom-telepen járunk, ahol roma családok élnek. A film témája egyetlen család egy napja, melyet hosszú szekvenciákban ismerhetünk meg a kamera „figyelmi gyakorlatának” (Szederkényi Júlia) jóvoltából: étkezés, játék, főzés, mosás, takarítás, tévézés és zenehallgatás, fahordás, vagy egyszerűen csak együttlét. A hosszú belső snitteket rövid külső felvételek választják el egymástól, és mindkét helyszínhez más stílus társul, ez a kettősség is hozzájárul a film különleges atmoszférájának és saját nyelvének megteremtéséhez. A kontemplatív megfigyelő belsővel szemben a házon kívül excentrikus filmet látunk. Ez utóbbinak a kreatív és változatos kamerahasználat felel meg, amely esetenként az előtte zajló események hatására mintegy játékba kezd, például amikor a gyerekek cigánykerekezésének hatására a feje tetejére áll, és onnantól fordított állásból látjuk a cigánykerekezést. Hasonló játék figyelhető meg a zenei aláfestő hangok és a kamera között, pl. egy dob ritmusára a *breakdance* és a cigánytánc felgyorsulnak. Ezzel ellentétben a belső tereket rögzítő kontemplatív szekvenciákban a kamera nyugodt és megfontolt mozgással követi a család életét, és mutatja be az intim életteret az abban élőkkel, járókelőkkel,

felnöttekkel és gyerekekkel. Különösen hangsúlyos ez utóbbiak jelenléte, akik a kamerától nem zavartatva magukat végzik apró-cseprő dolgaikat, játszanak, kergetőznek, mesét néznek. A narráció nélküli, megfigyelő film hosszú szekvenciáit nézve a sok taggal bíró család hétköznapijának tanúivá leszünk. Bár a képek elsősre a média szegénységképeire emlékeztetnek, de ezek a fősodorbeli médiatoposzok egy idő múlva elenyésznek, köszönhetően a film egyedi nyelvének, a szinte buddhista nyugalomnak, a figyelemnek, a részvételnek, az együttlétnak. Ez a nyugalmi látvány olyan elemekből építkezik, mint a földöntúli zene (az egyes életképek közti határt finom gong jelzi, magukat a jeleneteket fémes, túlvilági üveghangok festik alá), vagy a különböző forrásokból, de folyton érkező fény jelenléte, a nap fénye, a hold fénye, a tűz fénye, a televízió fénye. A fényhez kapcsolódik a film Samuel Beckett-től származó mottója is: „Fenn van a fény, az elemek, valami fényféle, elég, hogy látni lehessen benne, az élők megeléjék útjukat, túl sok bajlódás nélkül, kerülhessék egymást, egyesülhessenek, kerülhessék az akadályokat, túl sok bajlódás nélkül, szemükkel keresgéljenek, lehunyják a szemüket, megállva, megállás nélkül, az elemek közt, az élők.” A mottó, bár enigmatikus, meghatározó jelentőséggel bír, amennyiben ennek az idézetnek útmutatóként való felhasználásával a filmkészítő a fényt és látást határozza meg filmje központi témájaként, ajánlott viszonyulásként pedig valamiféle nyelven túli vagy inneni, a látás által életet nyerő filozofikus kontemplációt. A film címe ebben a kontextusban nyer jelentést, legalábbis egyet a sok közül. Platón barlanghasonlata juthat az eszünkbe. A filmen szereplő emberek, akik közt a *Barlang* révén mi is helyet kapunk, vagyis áttételesen megosztozunk velük ezen a helyen, a fényből gyenge közvetítők, homályos ablakok, vibráló képernyők, olajos pocsolyák tükre, remegő lángú gyertyák révén részesülnek – de részesülnek.

(M.A.)

A filmhez tartozó linkek:

<https://port.hu/adatlap/szemely/szederkenyi-julia/person-1493>

Szakirodalom:

Performatív dokumentumfilmek romaképei (Romakép Műhely-beszélgetés Horváth Kata, Pócsik Andrea és Szederkényi Júlia részvételével), 2011. március 31,

<http://www.romakepmuhely.hu/kurzusok/2011-2/romakep-muhely1-docuart/program/>

Pócsik Andrea: Megpróbálni a lehetetlent. Dokumentumfilmek a Szemlén, *Filmtett*, 2010. február 6. <http://www.filmtett.ro/cikk/1365/dokumentumfilmek-a-szemlen>

Zalán Vincze: Film-mikrokozmosz, *Filmvilág*, 2011/1, 34-35,

http://filmvilag.hu/cikk.php?cikk_id=10456

-jepe- : *Barlang*, *cspv.hu*, 2011.06.29.

https://cspv.hu/11/06/szederkenyi_barlang/

Díjak:

A Horvát Film Napjai (2010) - Elismerő oklevél (dokumentumfilm)